

De oratione

Περὶ προσευχῆς

Μέγα γὰρ ὄπλον εὐχή. Θησαυρὸς ἀνελλιπής, πλοῦτος μηδέποτε δαπανώμενος, λιμὴν ἀκύμαντος, γαλήνης ὑπόθεσις καὶ μυρίων ἀγαθῶν ρίζα καὶ πηγὴ καὶ μήτηρ ἐστὶν ἡ εὐχή, καὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας δυνατωτέρα. Πολλάκις οὖν αὐτοῦ τοῦ τὸ διάδημα περικειμένου πυρέττοντος, καὶ ἐπὶ κλίνης κειμένου καὶ φλεγομένου, παρεστήκασιν [οἱ] ἰατροί, δορυφόροι, θεράποντες, στρατηγοί, καὶ οὔτε ἰατρῶν τέχνια, οὔτε παρουσία φίλων, οὐκ οἰκετῶν διακονία, οὐ φαρμάκων δαψίλεια, οὐ πολυτέλεια παρασκευῆς, οὐ χρημάτων περιουσία, οὐκ ἄλλο οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων ἰσχύει παραμυθῆσασθαι τὴν ἐπικειμένην ἀρρωστίαν. Ἄν δέ τις παρρησίαν ἔχων πρὸς τὸν Θεὸν ἔλθῃ, καὶ τοῦ σώ 419 ματος ἄψηται μόνον, καὶ καθάραν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιήσῃ τὴν εὐχὴν, ἅπασαν τὴν ἀρρωστίαν τοῦ σώματος ἐφυγάδευσε· καὶ ὅπερ οὐκ ἴσχυσεν ὁ πλοῦτος, καὶ τὸ τῶν διακονουμένων πλῆθος, καὶ ἡ τῆς ἐμπειρίας ἐπιστήμη, καὶ ὁ τῆς βασιλείας ὄγκος, τοῦτο ἴσχυσεν ἑνὸς πένητος πολλάκις καὶ πτωχεύοντος εὐχῆ· εὐχὴν δὲ λέγω, οὐ τὴν ψιλὴν ταύτην καὶ ῥαθυμίας γέμουσαν, ἀλλὰ τὴν μετ' ἐκτενείας γινομένην, μετὰ ὀδυνωμένης ψυχῆς, μετὰ συντεταμένης διανοίας· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀναβαίνουσα. Καὶ καθάπερ ὕδατα, ἕως μὲν ἂν ἐπ' ἰσοπέδου φέρηται χωρίου, καὶ πολλῆς ἀπολαύῃ τῆς εὐρυχωρίας, οὐκ ἀνίσταται πρὸς ὕψος· ἐπειδὴν δὲ αὐτὰ χεῖρες ὀχετηγῶν κάτωθεν περιφράξαντες θλίψωσι, στενοχωρούμενα βέλους παντὸς ὀξύτερον πρὸς τὸ ὕψος ἐξακοντίζεται. Οὕτω δὲ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια, ἕως μὲν ἂν ἀδείας ἀπολαύῃ πολλῆς, διαχεῖται καὶ διαρρεῖ· ἐπειδὴν δὲ πραγμάτων περίστασις κάτωθεν αὐτὴν στενοχωρήσῃ, ἀποθλιβομένη καλῶς, καθαρὰς καὶ εὐτόνους πρὸς τὸ ὕψος ἐκπέμπει τὰς εὐχάς. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι μάλιστα ἐκεῖναί ἐπακούεσθαι δύναται· ἂν αἱ εὐχαί, αἱ μετὰ θλίψεως γινόμεναι, ἄκουσον τί φησὶν ὁ Προφήτης· πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέ 420 κραξα, καὶ εἰσήκουσέ μου Διαθερμάνωμεν τοίνυν τὸ συνειδός. Θλίψωμεν τὴν ψυχὴν τῆς μνήμης τῶν ἁμαρτημάτων. Θλίψωμεν, οὐχ ἵνα στενοχωρήσωμεν, ἀλλ' ἵνα ἀκουσθῆναι παρασκευάσωμεν, ἵνα νήφειν ποιήσωμεν καὶ ἐγρηγορέναι καὶ αὐτῶν ἄπτεισθαι τῶν οὐρανίων. Οὐδὲν οὕτω φυγαδεύει ῥαθυμίαν καὶ ὀλιγωρίαν, ὡς ὀδύνη καὶ θλίψις πανταχόθεν συνάγουσα τὴν διάνοιαν, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφουσα. Ὁ θλιβόμενος οὕτως καὶ [ὁ] εὐχόμενος πολλὴν μετὰ τὴν εὐχὴν εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ τὴν ἡδονὴν εἰσοικίσει δυνήσεται. Καὶ καθάπερ νεφῶν συνδρομή, παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ζοφερόν ποιεῖ τὸν ἀέρα, ἐπειδὴν <δ'> ἐπαλλήλους ἀφῆ τὰς νιφάδας, ἀποθεμένη τὸν ὑετόν, ἅπαντα γαληνὸν καὶ φαιδρὸν ἐργάζεται τὸν ἀέρα· οὕτω δὲ καὶ ἀθυμία· ἕως μὲν ἂν ἔνδον συστρέφηται, σκοτοῖ τὸν ἡμέτερον λογισμόν· ἐπειδὴν δὲ διὰ τῶν τῆς εὐχῆς ῥημάτων μετ' ἐκείνων δακρύων κενωθῆ καὶ εἰς τὸ ἔξω διαπνευσθῆ, πολλὴν ἐντίθησι τὴν φαιδρότητα τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Θεοῦ, καθάπερ ἀκτῖνός τινος εἰς τὴν διάνοιαν ἀφεθείσης τοῦ εὐχομένου. Ἀλλὰ τίς ὁ ψυχρὸς τῶν πολλῶν λόγος; Ἄπαρρησίαστός εἶμι, φησὶν, αἱ 421 σχύνης γέμων· οὐδὲ ἀνοῖξαι τὸ στόμα δύναμαι. Σατανικὴ αὕτη εὐλάβεια· ῥαθυμίας ταῦτα προκαλύμματα· ἀποκλεῖσαι γὰρ τὰς θύρας τῆς πρὸς Θεὸν προσόδου βούλεται ὁ Διάβολος. Ἄπαρρησίαστος εἶ; Μεγάλῃ παρρησίᾳ τοῦτο, τὸ σαυτὸν νομίζειν ἀπαρρησίαστον εἶναι, ὡσπερ οὖν ἐσχάτη αἰσχύνῃ καὶ κατάκρισις τὸ νομίζειν παρρησίαν ἔχειν· κἂν γὰρ πολλὰ ἔχῃς κατορθώματα, καὶ μηδὲν ἑαυτῷ σύννοιδας πονηρόν, νομίζεις δὲ παρρησίαν ἔχειν, πάσης διεξέπεσας τῆς εὐχῆς. Κἂν μυρία φέρῃς ἁμαρτημάτων φορτία ἐπὶ τοῦ συνειδότητος, καὶ μόνον τοῦτο πείσης σαυτὸν, ὅτι πάντων ἕσχατος εἶ, πολλὴν ἔξεις πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίαν·

καίτοι τοῦτο οὐδὲ ταπεινοφροσύνης ἐστί, τὸ ὄντα ἀμαρτωλὸν νομίζειν εἶναι ἀμαρτωλόν. Ταπεινοφροσύνη γάρ ἐστιν, ὅταν τις πολλὰ καὶ μεγάλα συνειδῶς ἑαυτῷ, μηδὲν μέγα περὶ ἑαυτοῦ φαντάζεται· ὅταν τις κατὰ Παῦλον ὦν καὶ δυνάμενος λέγειν, οὐδὲν ἑμαυτῷ σύννοια, καὶ λέγη πάλιν, Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν ἀμαρτωλοὺς σῶσαι, ὦν πρῶτός εἰμι ἐγώ. 422 Τοῦτό ἐστι ταπεινοφροσύνη, τό, ὑψηλὸν ὄντα ἀπὸ κατορθωμάτων, ταπεινοῦν ἑαυτὸν ἀπὸ διανοίας. Ἄλλ' ὅμως ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν οὐχὶ τοὺς ταπεινοῦντας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς εὐγνωμόνως τὰ ἀμαρτήματα αὐτῶν λέγοντας προσίεται καὶ δέχεται, καὶ γίνεται ἴλεως καὶ εὐμενῆς τοῖς οὕτω διακειμένοις. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν μηδὲν μέγα περὶ αὐτοῦ φαντάζεσθαι, ἄρματα δύο ποιήσον τῷ λόγῳ· ζευξον δικαιοσύνην καὶ ἀπόνοιαν, καὶ ἀμαρτίαν μετὰ ταπεινοφροσύνης, καὶ ὄψει τὸ ζευγὸς τῆς ἀμαρτίας προλαμβάνον τὴν δικαιοσύνην, οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν δύναμιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἰσχύν τῆς συζύγου ταπεινοφροσύνης· κάκεινο πάλιν ἐλαττούμενον οὐ παρὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ παρὰ τὸ βάρος καὶ τὸν ὄγκον τῆς ἀπονοίας. Ὡσπερ γὰρ ἡ ταπεινοφροσύνη διὰ τὸ ὑπερβάλλον αὐτῆς ὕψος, τῆς ἀμαρτίας νικᾷ τὴν βαρύτητα καὶ φθάνει πρὸς τὸν Θεὸν ἀναβῆναι, οὕτω καὶ ἡ ἀπόνοια διὰ τὸ πολὺ βάρος αὐτῆς καὶ τὸν ὄγκον ἰσχύει καὶ τῆς κουφοτάτης δικαιοσύνης περιγενέσθαι, καὶ καθελκῦσαι κάτω ῥαδίως αὐτήν. Καὶ ὅτι τοῦτο ἐκείνου τοῦ ζευγὸς ταχύτερον, ἀναμνήσθητι τοῦ Φαρισαίου 423 καὶ τοῦ τελώνου. Ἐξευξεν ὁ Φαρισαῖος δικαιοσύνην καὶ ἀπόνοιαν, οὕτω λέγων· εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμι ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, πλεονέκται, οὐδὲ ὡς οὗτος ὁ τελώνης. Ὡ τῆς μανίας! Οὐκ ἐκόρεσεν αὐτοῦ τὴν ἀπόνοιαν πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, ἀλλὰ καὶ τελώνη πλησίον ἐστῶτι μετὰ πολλῆς ἐπεπήδησε τῆς ἀνοίας. Τί οὖν ἐκεῖνος; Οὐ διεκρούσατο τὰ ὄνειδα, οὐκ ἤλγησεν ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ, ἀλλὰ κατεδέξατο τὸ εἰρημένον μετ' εὐγνωμοσύνης, καὶ γέγονε τὸ τοῦ ἐχθροῦ βέλος φάρμακον αὐτῷ καὶ ἴασις, καὶ τὸ ὄνειδος ἐγκώμιον, καὶ ἡ κατηγορία στέφανος. Τοσοῦτόν ἐστι ταπεινοφροσύνη καλόν, τοσοῦτόν ἐστι κέρδος, μὴ δάκνεσθαι ταῖς παρ' ἐτέρων λοιδορίαις, μηδὲ ἐκθηριοῦσθαι πρὸς τὰς τῶν πλησίων ὕβρεις· ἔστι γὰρ τι καὶ ἀπ' αὐτῶν καρπώσασθαι μέγα καὶ γενναῖον ἀγαθόν, ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ τελώνου γέγονε· δεξιόμενος γὰρ τὰ ὄνειδα, ἀπέθετο τὰ ἀμαρτήματα, καὶ εἰπὼν, ἰλάσθητί μοι τῷ ἀμαρτωλῷ, κατήλθε δεδικαιωμένος ὑπὲρ ἐκείνον, καὶ λόγοι περιεγένοντο ἔργων, καὶ ῥήματα πράξεις ἐνίκησαν. Ὁ μὲν γὰρ δικαιοσύνην προεβάλλετο καὶ νηστείας καὶ δεκάτας, οὗτος 424 δὲ ῥήματα εἶπε ψιλὰ, καὶ πάντα ἀπέθετο τὰ ἀμαρτήματα. Οὐ γὰρ τῶν ῥημάτων ἤκουσεν ὁ Θεὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν διάνοιαν μεθ' ἧς ταῦτα προεβάλλετο εἶδε, καὶ ταπεινόφρονα εὐρῶν καὶ συντετριμμένην, ἠλέησε καὶ ἐφιλανθρωπεύσατο. Ταῦτα δὲ λέγω, οὐχ ἵνα ἀμαρτάνωμεν, ἀλλ' ἵνα εὐγνωμονώμεν· ὁ γὰρ τελώνης, ἄνθρωπος τὸ ἔσχατον τῆς κακίας εἶδος, οὐχὶ ταπεινοφρονήσας, ἀλλ' εὐγνωμονήσας μόνον, καὶ τὰ ἀμαρτήματα εἰπὼν, καὶ ὅπερ ἦν ὁμολογήσας, τοσαύτην εὐνοίαν ἀπεσπάσατο παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅσην οἱ μεγάλα μὲν κατορθώσαντες ἀγαθὰ, μηδὲν δὲ μέγα περὶ ἑαυτῶν νομίζοντες, ἐπισπᾶσονται τὴν βοήθειαν. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ ἐξομολογεῖσθαι συνεχῶς τῷ Θεῷ· οὐδὲ γὰρ εἰς θεάτρον σε ἄγω τῶν συνδούλων τῶν σῶν, οὐδὲ ἐκκαλύψαι τοῖς ἀνθρώποις ἀναγκάζω τὰ ἀμαρτήματα. Τὸ συνειδὸς ἀνάπτυσον ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ· αὐτῷ δεῖξον τὰ τραύματα, καὶ παρ' αὐτοῦ τὰ φάρμακα αἴτησον. Δεῖξον τῷ μὴ ὄνειδίζοντι, ἀλλὰ θεραπεύοντι. Κἂν γὰρ σιγήσης, οἶδεν ἐκεῖνος ἅπαντα. Εἶπε τοίνυν, ἵνα κερδάνης. Εἶπέ, ἵνα ἐνταῦθα ἀποθέμενος ἀπέλθῃς ἐκεῖ 425 καθαρὸς τῶν πλημμελημάτων, καὶ τῆς ἀφορήτου δημοσιεύσεως ἐκείνης ἀπαλλαγῆς. Οἱ τρεῖς παῖδες ἐν καμίνῳ διήγον καὶ τὴν ψυχὴν ἐπέδωκαν ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν Δεσπότην ὁμολογίας· ἀλλ' ὅμως μετὰ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα κατορθώματα λέγουσιν· οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀνοῖξαι τὸ στόμα·

αἰσχύνῃ καὶ ὄνειδος ἐγενήθημεν τοῖς δούλοις σου. Τί οὖν ἀνοίγετε τὸ στόμα; Ἴνα αὐτὸ τοῦτο εἴπωμεν, φασίν· ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀνοῖξαι στόμα, καὶ αὐτῷ τούτῳ τὸν Δεσπότην ἐπισπασώμεθα. Εὐχῆς δύναμις δύναμιν ἔσβεσε πυρός, λεόντων θυμὸν ἔχαλίνωσε, πολέμους ἔλυσε, μάχας ἔπαυσε, χειμῶνας ἀνείλε, δαίμονας ἤλασεν, οὐρανοῦ πύλας ἠνέφξε, δεσμὰ θανάτου διέλυσε, ἀρρωστίας ἐφυγάδευσεν, ἐπηρείας ἀπεκρούσατο, πόλεις σειομένας ἔστησε, καὶ τὰς ἄνωθεν φερομένας πληγὰς, καὶ τὰς παρ' ἀνθρώπων ἐπιβουλὰς, καὶ πάντα ἀπλῶς ἀνείλε τὰ δεινὰ. Εὐχὴν δὲ λέγω πάλιν, οὐ τὴν ἀπλῶς ἐπὶ τοῦ στόματος κειμένην, ἀλλὰ τὴν ἐκ βάθους τῆς διανοίας ἀνιοῦσαν. Καθάπερ γὰρ τῶν δένδρων ὅσαπερ ἂν πρὸς τὸ βάθος παραπέμψῃ τὰς ρίζας, κἂν μυρίας ἀνέμων δέξῃται προσβολὰς, οὐ διακλᾶται, οὐ διασπᾶται, τῶν ριζῶν 426 μετὰ ἀκριβείας τῷ βάθει τῆς γῆς περισφιγγομένων· οὕτω δὴ καὶ αἱ εὐχαὶ αἱ κάτωθεν τοῦ βάθους τῆς διανοίας ἀναπεμπόμεναι, ἐρριζωμέναι μετ' ἀσφαλείας, καὶ πρὸς ὕψος ἀνατείνονται, καὶ οὐδεμιᾷ προσβολῇ λογισμοῦ παρατρέπονται. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Προφήτης φησὶν· ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι, Κύριε. Αὐτῷ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.